

ZÁPIS

Zápis z obhajoby disertační práce

Studentka: Alena Roreitnerová
Datum narození: 25. 12. 1981
ID studia: 314863
Studijní program: Filozofie
Studijní obor: Filozofie
Název práce: „Paměť a čas v Augustinových Vyznáních a v Proustově Hledání ztraceného času“
Jazyk práce: čeština
Jazyk obhajoby: čeština
Školitel: prof. Lenka Karfíková, Dr. theol.
Oponenti: prof. Mgr. Miroslav Petříček, Dr.
Mgr. Martin Pokorný, Ph.D.
Datum obhajoby: 20. 6. 2018
Místo obhajoby: FF UK, nám. Jana Palacha 2, Praha 1, místnost č. 218
Termín: řádný
Předseda komise: prof. Josef Vojvodík, M. A.
Přítomní: prof. Josef Vojvodík, M. A.; prof. Lenka Karfíková, Dr. theol.; prof. Mgr. Miroslav Petříček, Dr.; Mgr. Martin Pokorný, Ph.D.; doc. Štěpán Špinka, Ph.D.; doc. Josef Fulka, Ph.D.; Václav Němec, Ph.D.; Jiří Šubrt, Ph.D.; Matyáš Havrda, Ph.D.; Františka Jirousová, Ph.D.

13:58 Předseda komise Josef Vojvodík zahájil obhajobu, představil sebe a přítomné členy komise a přítomné oponenty. Přítomným pak představil studentku.

13:59 Studentka seznámila přítomné s tezemi své disertační práce. Sdělila následující:

Jak bylo řečeno, v předložené práci jde o paralelní čtení dvou děl – Proustova *Hledání ztraceného času* a Augustinových *Vyznání*, přičemž tématem práce je čas a paměť v obou těchto dílech. Kdybych se ale měla soustředit na hlavní myšlenkové linie, které prostupují práci jako celek, jde v ní nakonec o tři vzájemně propojené otázky.

- 1) jde o otázku vztahu simultaneity (ve smyslu věčnosti nebo nečasovosti) a časové sukcese,
- 2) druhá otázka se těsně pojí s první: jaký je vztah nečasové sféry a jednotlivé bytosti,
- 3) hlavním tématem se ale nakonec stala otázka jiná, totiž jestli je možné na základě východisek ve *Vyznáních* a (především) v *Hledání ztraceného času* myslet intersubjektivní čas. Vzápětí se pokusím vysvětlit, proč se nakonec stala určující.

Nejprve k první otázce: 1) vztah simultaneity a časové sukcese:

Jestliže se první kapitola augustinovské části práce věnuje času, pak je to se zřetelem k jeho vztahu k věčnosti, z níž podle Augustina čas „vybíhá“.

Interpretace XI. knihy *Vyznání* tak vlastně stojí na trojím pojmu přítomnosti: neměnné přítomnosti ve smyslu věčnosti, v níž je všechno naráz (*simul*), dále na analýze pojmu „bezrozměrné přítomnosti“, která je jakýmsi obrazem věčné simultaneity, ale o které platí, že v čase uplývá. (O této přítomnosti Augustin ve své analýze času opakovaně říká, že jako jediná

„je“.) Třetí úroveň představuje přítomnost, která je součástí rozepjatého času ve smyslu *distentio*, tvoří jednu z jeho dimenzí (a zpřítomňuje v sobě také minulost a budoucnost). Jakožto část času má tedy vždy nějakou extenzi. Tato rozepjatá přítomnost „v duši“, která je konstituovaná přítomnou pozorností, je tak určitým způsobem jevení nebo korelátém bezrozměrné přítomnosti. Augustin tedy podle této interpretace – právě díky bodové přítomnosti (která jediná je) – počítá s realitou času a nechává si tak otevřenou možnost myslet čas stvořeného světa, aniž by jej odděloval od času duše.

Motiv vztahu časové sukcese a věčnosti mě ale zajímal také na rovině Augustinova příběhu, ve kterém je možné pozorovat, jak se jeho postupně získané porozumění Plotinovu pojetí věčnosti promítá do jeho zakoušeného vztahu k času (pokusila jsem se to ukázat na interpretaci IV. a IX. knihy *Vyznání*). A především je tento motiv silně přítomen v tzv. „výstupech“ k Bohu (v VII., IX. a X. knize).

V kapitole věnované paměti se pohled jakoby obrací: tady jde naopak o to, jak by se mohl individuální příběh, který se odehrává v časové sukcesi (a také osobní vnitřní zkušenost) promítat do toho, jak si Augustin představuje nečasové společenství duší. Pojem blaženého života (jak se nachází v paměti) proto vykládám v jeho dvojím ohledu: na jedné straně jako poukaz k nečasovému významu a společně sdíleným obsahům paměti, na straně druhé na základě procesu rozpomínání na blaženost, které v sobě zahrnuje individuální vnitřní zkušenost získanou v čase. (Pokusila jsem se ukázat, že tuto podvojnost je možné zčásti sledovat i ve způsobu, jakým jsou v paměti přítomny stavy ducha – *affectiones*).

Druhá část práce věnovaná Hledání vychází z tvrzení Proustova románu, podle kterého je jeho cílem určité zobrazení času. Pro tuto románovou látku je přítom asi nejvýraznější vykreslení času jako kvality nebo nezaměnitelného zbarvení vnitřní zkušenosti. I v této části mi šlo o to ukázat, v jakém smyslu je kvalitativní čas ve svých konkrétních realizacích výrazem, nebo „vyzařováním“ (*emanation*) světa či „pravé skutečnosti“, která je podle Prousta ve své podstatě mimo-časová.

Na vztahu kvalitativně zbarveného času a mimočasové esence je zajímavé, že hrdina-vypravěč nedospívá k této své individuální diferenci – tak jako Augustin – na základě „výstupu“ z času. Naopak se ukázalo, že jediný způsob, jak se postupně přiblížit ke své mimočasové esenci, je úsilí o diferenciaci času, která má procesuální charakter.

Pokud ale zahrneme do úvahy o kvalitativním čase také Proustovo líčení destruktivních účinků času (času jako prostoupeného zapomínáním, resp. času v jeho intermitenci, anachronismech a diskontinuitě), vyvstane před námi naléhavěji také otázka kontinuity druhých (pro nás). Pokusila jsem se ukázat, že *Čas znovu nalezený* se svou koncepcí bezděčné paměti (a s ní spojené extra-temporality) přináší určité „řešení“ problému kontinuity „já“, ale nenabízí – tváří v tvář hypotéze nicoty (jak Proust říká) – odpověď na otázku přetrvávání jedinečného – jako jiného či druhého, o kterou ale – přinejmenším v příběhu *Hledání* (ale výslovně i v *Času znovu nalezeném*) – přesto nějak jde.

Aby na ni bylo možné odpovědět, je třeba čas vidět ještě jinak než jako kvalitu či (destruktivním působením charakterizovanou) posloupnost, a sice jako určitou konstelaci. Tohoto motivu se týká (závěrečná) kapitola (proustovské části práce), ve které se na čas pohlíží prizmatem paměti. Zde se otevírá téma vztahu mezi intersubjektivním časem – popsáném právě pomocí pojmu časové konstelace – a myšlenkou nečasového základu jednotlivých bytostí v jejich esenci či diferenci (jak Proust říká) jako svého druhu monád.

2) Nyní už je snad zřejmé, jak těsně souvisí první otázka (vztahu sukcese a simultaneity) s otázkou druhou; totiž po vztahu nečasové sféry a individuální bytosti v její diferenci.

Pokud bych to měla vyjádřit ve stručnosti, pro Augustina je to, co je nečasové, zároveň společné (ať už máme na mysli obecněji společné inteligibilní předměty, nebo společenství duší v eschatologickém smyslu. Na druhou stranu ale i Augustin chápe vztah lidské bytosti k blaženému životu jako založený nejen na (hypotetické) společné vzpomínce, ale také na osobní vnitřní zkušenosti. Snad proto je struktura vzpomínky na blažený život do té míry komplikovaná – neboť v sobě spojuje jak vnitřní a osobní časovou zkušenost, tak apriorní – všem společnou – vzpomínku.

Naopak podle Prousta dosahuje mimočasové sféry jednotlivce (jaksi sám) ve své esenci či diferenci. Proust často charakterizuje nečasovou skutečnost jako „vnitřní vlast“, kterou v sobě musí objevit každý jednotlivce – a v této činnosti je nezastupitelný (jako tomu bylo u Vinteuile). Na straně druhé ale tu a tam mluví (v souvislosti s Bergottem) o představě společné inteligence přístupné všem. Je tedy podle něj extra-temporální skutečnost „věčným tajemstvím“ jednotlivce, nebo si představuje, že časová konstelace je sama nápodobou mimo-časového vzoru (ve smyslu takovéto – novoplatonské představy – společné inteligence)?

V této souvislosti mě tedy zajímalo, zda vůbec a jakým způsobem jsou proustovské individuální extra-temporální „světy“ propojeny. Nakonec jsem dospěla k tomu, že tyto esence sice nejsou ve své nejzazší odlišnosti sdílené, přesto ale sféru určitého sdílení – přinejmenším v médiu výrazu – umožňují.

Jestliže ale o této dvojí chiasmatické otázce (vztahu času a věčnosti a vztahu sféry společného a individuálního) uvažujeme nejen v souvislosti s explicitní reflexí času a paměti v obou dílech, ale také v té podobě, v jaké se promítá do obou vyprávění, přivádí nás to k otázce třetí (3), totiž zda je vůbec možné myslet na základě východisek určených *Vyznáními* a *Hledáním ztraceného času* intersubjektivní čas.

K tomuto nesnadnému tématu, které nakonec prostupuje obě části práce, a kterému bylo nakonec postoupeno i jejich vzájemné srovnání se – jak předpokládám – ještě dnes vrátíme, proto jej v tomto úvodním exposé ponechávám stranou. V tuto chvíli bych se pokusila jen stručně vysvětlit, co mě ke sledování motivu intersubjektivního času nakonec přivedlo:

Tato poslední otázka vzešla ze širšího rámce celého tázání (které mě zajímá dlouhodobě – vlastně šlo i o téma diplomové práce), a kterým je právě téma různých podob přetrvávání jednotlivého v čase (a to ne snad jen ve formě kontinuity jednotlivce „pro sebe“, ale také druhých pro nás).

Tato myšlenka, která je ve *Vyznáních* explicitní a její vyznění je nakonec náboženské, má svou – poměrně spletitou – podobu také v *Hledání*. Proustův román (především, ale nejenom) na příběhu hrdiny a Albertiny ukazuje, že nelze zabránit zapomenutí na individuální osoby, a to i na ty, které nebyly hrdinovi-vypravěči ani zdaleka lhostejné. (Odtud nejchmurnější části románu, kde je řeč o destruktivním působení času, o hypotéze nicoty apod.) Přesto se zdá, že navzdory tomuto zapomínání cosi latentně přetrvává, totiž sama kvalita času, který byl ve vztahu k těmto bytostem kdysi rozlišen a který si mnohdy nějak zachovává svou působnost. Tuto Proustovu tezi jsem se pokusila nejprve ukázat v souvislosti s kvalitou vnitřně prožívaného času jako přetrvání minulosti v jednom a též duchu.

Práce ale nakonec vyústí (v kapitole o konstelaci) v jakési obrácení perspektivy, ve kterém se ukazuje, že i tuto diferenciaci času vykonávanou pozorností jednotlivé duše je třeba chápat v jejím (těsném) spojení s bytostmi, které se na této diferenciaci – v jakési často neuvědomované harmonii nebo spříznění – podílejí.

Přesvědčivost této myšlenkové hypotézy nicméně závisí právě na tom, jestli připustíme, že takto diferencovaný čas je doopravdy v nějakém smyslu společný (že nejde o jednostrannou aktivitu pozornosti). Vzhledem k Proustově důrazu na původní (nečasové) individualizované hledisko (Esence či Diference), jehož prizmatem čas vidíme a jež samo o sobě není sdělitelné, a tedy ani sdílené, nemůže být přijetí této hypotézy zdaleka samozřejmé. Proto mě zajímala jednak expozice tématu společného času přímo v románu, jednak to, jestli něco takového Proustův metafysický rozvrh z *Času znovu nalezeného* vůbec umožňuje myslet.

Tento motiv intersubjektivního času přede mnou vyvstal také v augustinovské části práce, když jsem se zabývala tím, nakolik je ve *Vyznáních* vyličen subjektivní čas duše, a nakolik v nich jde o čas jako takový (odlišený od věčnosti). Ale k tomuto tématu a k možnosti rekonstruovat jednotlivé kroky svého postupu se možná také ještě dostaneme, proto jej nyní ponechávám stranou.

V závěrečné části disertace šlo tedy o to zkusit načrtnout některé rysy intersubjektivního času nejen v té podobě, kterou je možné v náznacích číst u Augustina (kde je sepětí času s věčností skutečně konstitutivní). Pokusila jsem se naznačit trochu širší škálu možností, které zahrnují jak intersubjektivní čas, který má spíše epizodickou povahu, tak čas, který – spolu s některými současnými fenomenologickými autory – chápu jako čas nikoli konstituovaný, nýbrž „založený“.

Ve zkratce řečeno mi při tomto promýšlení intersubjektivního času šlo o to, jak se změní naše chápání času, jestliže jej nesledujeme jen po stránce jeho formální konstituce, ale všímáme si nějak podstatněji i toho, k čemu se při konstituci času vztahujeme – a dokonce i tento vztah k jinému pochopíme jako spolukonstitutivní (s Proustem řečeno jakou součást konstelace). (Koneckonců tento motiv – jak se domnívám – bylo možné ukázat v rozvinutější podobě především v proustovské části práce, proto jsem se k němu v závěrečné kapitole ještě jednou vrátila.)

Na závěr jen dodávám, že sledování těchto otázek (zejména pak intersubjektivního času) jsem nakonec dala přednost před podrobným srovnáním obou interpretovaných děl; tím zůstala komparace v mnoha ohledech spíše implicitní; přesto se snad dá říci alespoň to, že obě díla byla soustavně čtena – nakolik je to možné – jedno s ohledem na druhé.

14:13 Školitelka Lenka Karfíková seznámila přítomné stručně se svým hodnocením studentčina studia a její disertační práce, které uvedla ve svém písemném vyjádření.

14:16 Oponent Miroslav Petříček seznámil přítomné s hlavními body svého posudku a se závěrem, že dizertační práci hodnotí jako vynikající a doporučuje ji k obhajobě. Oponent nepoložil studentce žádné otázky.

14:23 Oponent Martin Pokorný seznámil přítomné s hlavními body svého posudku. Parafrázuje obsah posudku, formuluje otázky a celou práci shrnuje takto: Ačkoli vidí nejasnosti, které zmínil v posudku, práce směřuje k publikaci, je přínosná a doporučuje ji k obhajobě.

Oponent položil studentovi tyto otázky:

1) Co je vlastně předmětným východiskem interpretace v části věnované Augustinovi? Čeho výklad se tu předpokládá, tj. jak to drží celé pohromadě? Nejprve totiž předpokládal, že tématem jsou *Vyznání* jako celek, to očekávání se ale nenaplnilo, z narativních knih je vybráno jen několik faktů, pracuje se hlavně s knihou X. a XI. Knihy lze jistě číst jen pro zjištění, co v nich skutečně z filosofického hlediska je, což ale v práci také nenacházel. Určující je otázka po společném času, ale v práci je řečeno, že si ji Augustin vlastně neklade. Nebylo mu jasné, o co se opřít, co je společné téma.

2) Jaké postavení má osobní zkušenost – ať empirická, či apriorní – v celku *Vyznání*?

K této otázce doplňuje oponent nad rámec posudku související otázku: Co to znamená, že se Augustinova matka vynořuje z Augustinovy paměti? Vzpomínky se jistě vynořují z paměti, ale samotná matka?

3) Jak přesně chápat vzhledem k Proustovi interpretační pojem konstelace a jak se vztahuje ke zbylým dvěma podobám časové zkušenosti vyčleněným předloženou interpretací? Vyjasnění těchto pojmů pokládá za hlavní bod pro diskusi.

14:36 Studentka reagovala na posudky oponentů a jejich položené otázky

Studentka reaguje nejprve na vyjádření Prof. Petříčka. Oceňuje, jak shrnul na tak malém prostoru, o co se ve své práci snažila. Zaujalo ji, že si všiml zrovna těch nejdepresivnějších analýz. Pro ni z toho plyne, že by mohla v textu tímto směrem ještě přidat, například co se týká analýzy destruktivního působení času. Děkuje za posudek.

Studentka reaguje na vyjádření doktora Pokorného:

1) K otázce, o co jde ve *Vyznáních*, jak s tím pracuje jako s celkem, nebo spíše proč nepracuje s *Vyznáními* jako s celkem, uvádí:

Neshrnuje celé *Vyznání* proto, že se snažila o určitou symetrii mezi oběma částmi práce. Ani u *Hledání* neprochází celý příběh od začátku do konce. Dodává, že měla souhrnnou kapitolu o celku *Vyznání* napsanou, ale nakonec ji v práci nepoužila. Chtěla podřídit zkoumání otázky o intersubjektivním čase.

[*Konkrétně uvádí:*] Nad *Vyznáními* jsem si opakovaně kladla otázku, nakolik je zde popsán subjektivní čas duše, a nakolik v nich jde o čas jako takový (odlišný od věčnosti), který by umožnil myslet také intersubjektivní čas.

Je zřejmé, že závěr analýzy času v XI. knize *Vyznání* poukazuje k času, který v sobě (patrně) zahrnuje duše světa a XII. kniha načrtává kosmologickou představu času.

Přesto jsem se pokusila hledat v tomto díle možnost myslet jakousi ucelenější představu „času světa“, který je nějak sdílený, a který přesto vychází z Augustinova rozvrhu představeného v analýze XI. knihy. Proto jsem se pokusila nejprve ukázat korelaci pozornosti (*intentio*) a bezrozměrné přítomnosti (proti představě duality času duše / světa).

Dále potom poukázat (pomocí spisu *De musica*) na možný kosmologický kontext analýz představených ve *Vyznáních* XI. A také na implicitní motiv duše světa, která nejen „zahrnuje“ kosmický čas, ale je také jakousi šifrou společenství jednotlivých duší.

Pak jsem se opět nad *Vyznáními* vrátila k motivu *distentio* jako „rozpínání“ (či dilatace) času, který se promítá v nějakém ohledu také do XII. knihy: v ní se ukazují jakési meze času: jednak v absenci časovosti tam, kde nejsou korelátem pozornosti určité tvary věcí (Augustin mluví o

bezčasí beztvaré země při stvoření), jednak na absenci časovosti (nakolik je spojená s proměnlivou pozorností) tam, kde se duše trvale obracejí k věčnosti (nebe nebes).

V dalším kroku jsem se pokusila tento motiv rozpinání sledovat také v samotném příběhu *Vyznání*, a to v jakési proti-pozici IV. knihy, která ukazuje časné věci v jejich spění k nebytí (vylití na písek) / a IX. knihy, která naopak vrcholí tzv. výstupem z času v Ostijské vizi. (zde všechny věci naopak poukazují ke svému nečasovému založení). V obou případech (ve IV. i IX. knize) je přitom explicitně přítomna myšlenka spojení duší. (Takto vyprávění poukazuje jednak k myšlence duše světa k jakémusi spříznění duší, jednak poukazuje k oné dvojí krajnosti „dilatace“ času z XII. knihy *Vyznání*: k onomu bezčasí ještě beztvaré země a ke zvláštní soustředěnosti k nečasovému v případě nebe nebes).

Spojení všech těchto motivů mě nakonec vedlo k myšlence společného času, který by mohl nějak zrcadlit nečasové společenství, jak si jej Augustin představuje. Toto zrcadlení, nebo tento výraz jsem se pokusila uchopit ve spojení simultaneity věčnosti (*simul*) a společného života (*simul vivere*).

Tolik tedy ke kapitole o čase. Analogický motiv mě ale zajímal – jak už jsem se dnes pokusila předeslat na úvod – také v části věnované paměti. Tam jsem se ale nakonec soustředila především na to, v jakém smyslu Augustinova myšlenka přítomnosti blaženosti v paměti implikuje představu všem společného – apriorního – paměťového obsahu, a v jakém smyslu se naopak opírá o osobní zkušenost získanou v čase.

K tématu společného času u Augustina jsem se potom ještě vrátila v samotném závěru práce, kde jsem chtěla jeho pojetí (zrcadlení nečasové simultaneity v časové posloupnosti společného života), ukázat jako jednu z možností, jak intersubjektivní čas myslet (vedle epizodického a „založeného“ intersubjektivního času).

Co se týká druhé otázky: Nebyla jsem si po přečtení posudku jista, jestli otázce správně rozumím. Teď už to chápu trochu lépe. Hlavní důvod odlišné perspektivy, kterou jsem zvolila, a perspektivy oponenta je už v první kapitole: Chci zkusit číst *Vyznání* perspektivou paměti, perspektivou X. knihy, nesledovat jen příběh odrážející události ve světě, ale vnitřní pohled vypravěče, který uspořádává své vzpomínky. V tomto smyslu se „rodí“ Monika, protože se rodí s tou pamětí. Ale uznávám, že jsem tuto expozici celku měla promítnout do výkladu.

Oponent se vyjádřil k vystoupení studentky již v průběhu odpovědi na otázku:

POKORNÝ: Otázkou je, zda je perspektiva paměti skutečně perspektivou Augustinovou.

ROREITNEROVÁ: Uznává, že to není úplně perspektiva Augustinova. Na druhou stranu jsou v Augustinově díle pasáže, kde autor sám reflektuje způsob, jakým si určité události pamatuje. Tato místa využila ve své práci.

POKORNÝ: Paměť si pamatuje i samu sebe, ale zároveň si nepamatuje svůj vznik, to je její zásadní rys.

ROREITNEROVÁ: To tedy bylo k té druhé otázce, jestli to takhle stačí. Nyní ke třetí otázce, ve které oponent vybízí, aby zkusila precizovat ony tři aspekty časové zkušenosti.

Zkusí do odpovědi zahrnout i to, co výslovně z posudku nezaznělo. Vyšla z toho, že jednotkou kvalitativního času je hodina. Pokusila se popsat fenomén hodiny pomocí výkladu o diferenciaci aktivní pozornosti, což je možná problém: namítá se, že nejde o aktivní pozornost, ale i o nějaké

pasivní syntézy, naladěnost. To je jistě pravda, ale ona sledovala paralelu s Augustinovým pojetím pozornosti. Hodina je komplexní strukturovaný celek, (př. boloňský lesík), moment aktivní diferenciacie pozornosti je v myšlenke hodiny velmi přítomný. Hodina je diferencována aktivní pozorností, diferencující aktivitu provádí aktivní duše, což také navazuje na augustinovskou tradici. Hodina představuje vnitřní tempo, kvalitativní specifičnost je dána určitým rytmem pozorování fenoménů. Pravda ale je, že diferencovanost není výlučným znakem hodiny, ale i ostatních aspektů. Důležité je, že je to určitá simultaneita, nejde hlavně o sukcesi, celek držící pohromadě oddělen od jiných. Vidíme zde motiv odlesku individuální hodiny, zrcadlení simultaneit, které zajímalo i Augustina. Jednota hodiny má i další charakteristiky: soustřeďují se kolem gravitačního středu pozornosti.

Pokud jde o posloupnost: Abychom tento typ časové zkušenosti více specifikovali, uznává, že je to dobré spojit s motivem destruktivity času. Přitom ale při té posloupnosti záleží na pořadí vjemů, příkladem může být hudba. Příklad s mořem do toho nespadá, tam na pořadí vjemů nezáleží, moře se ale má stát šifrou Albertiny, která se také pořad proměňuje.

Určující motiv u posloupnosti na rozdíl od hodiny je v tom, že v případě této časové konstituce je subjekt mnohem víc zainteresován, hodina je více kontemplativní, destruktivní časová posloupnost navozuje témata absence kontinuity, rozdrobenosti, které je třeba rekonstruovat pomocí metafyzických tezí.

Hlavní pojem je konstelace: v práci se objevují tři příklady – paní de Guermantes pro hrdinu postupně, Saint-Loup a hrdina ve vztahu k Ráchel /Albertině), závěrečný příklad je matiné; je mezi nimi třeba odlišovat. První příklad je jen jakousi zárodečnou podobou konstelace – nakolik lze mluvit o „mnohosti já“. Modelový příklad pro ukázání konstelace je model vztahu vypravěče a jeho přítele k Albertině.

Jak shrnout ten samotný pojem? Jde o perspektivní časový pohled (ustavený více bytostmi): Jde o to, že tu jsou spolu konfrontovány dva pohledy na tutéž „hvězdu“, která však v jednom světě září, zatímco v druhém stěží nabývá určitého tvaru, přičemž pro jednu z postav takovou i navždy zůstane (Ráchel pro hrdinu, Albertine pro Saint-Loupa).

Intenzita vztahování se k nějakému objektu v sobě nese zabarvený čas, jedna a tatáž bytost může pro jednoho být někým zcela jiným než pro druhého. Tatáž bytost žije ve více časech najednou, nepřestává být ale součástí toho společného času. Samotný pohled na čas jako na konstelaci tedy zároveň – v relativistickém universu *Hledání*, které se téměř nezajímá o čas měřený hodinami a udávaný v konkrétních datech – umožňuje myslet současnost vícero hledisek na tentýž předmět, jíž na straně tohoto předmětu odpovídá myšlenka mnohosti faset či vrstev téže bytosti. S touto mnohostí pak na straně jednoho pozorovatele (např. hrdiny ve vztahu k Albertině) koresponduje mnohost zainteresovaných „já“, o nichž už byla řeč v souvislosti s časovou posloupností, zatímco jiný pozorovatel (Saint-Loup) vidí jen materiální charakteristiky neměnné tváře, jíž odpovídá také jeho neproměnný postoj lhostejného přihlížejícího. Viděli jsme ale, že *Čas znovu nalezený* chce zároveň ukázat, že tato mnohost není jediným způsobem bytí jednotlivých bytostí, neboť ty se mohou ocitnout zcela „mimo čas“, nakolik se jim podaří nalézt svou kvalitativní esenci či diferencii. Diferenciace, resp. pozornost jako by tedy každé jednotlivé postavě osvětlila část univerza, onoho „širšího systému“, v němž se jejich duše pohybují, zatímco ostatní prvky konstelace zůstávají v jakémsi příšeří, což ale právě neznamená, že by tytéž prvky nemohly být hvězdami pro jiné pozorovatele téže konstelace.

POKORNÝ: Pasivitě se nevyhnete, nemusíte s tím pojmem pracovat, ale hodinu nelze zredukovat na čistě pasivní úkaz. Ale když využíváte příklad hudebních prožitků, pasivní syntéza je také zde důležitá, člověk nerozeznává jednotlivé barvy nástrojů např. Reflektovaná syntéza je tímto prostoupena, neobejde se bez toho.

ROREITNEROVÁ: Pasivním syntézám se věnovala, tak se nebrání to v práci více zvýraznit. Pasivitu ale chtěla vyhradit pro motiv toho, že subjektivní čas je součástí širší konstelace, není aktivně diferencován pouze jedním subjektem, jsou v něm přítomny i jiné bytosti, které ho časují spolu s ním.

15:01 Předseda komise zahájil diskusi. V diskusi vystoupili:

NĚMEC: U Augustina také nejde jen o *intentio*, zaměření pozornosti, ale je zde důležitá i pasivita dojmu, nechává tomu prostor v tom zaznamenávání otisků, které duch v sobě podržuje, ale nejsou jeho výkonem.

KARFÍKOVÁ: Jen aby, je to novoplatonská koncepce ještě pořád, kterou Augustin později opustí, ale zde to není jisté.

NĚMEC: Když dojde k překroku, jak měříme čas, měřím jednu afekci druhou, je zde přítomná pasivita.

ROREITNEROVÁ: Zkusí tedy víc zaměřit pozornost na tu pasivitu.

[smích]

NĚMEC: Chtěl by se ještě dotknout toho, co už zaznělo: společný čas, zejména u Augustina. To ho také zaujalo. Pro řešení, které se nabízí, je u Augustina velmi slabá textová podpora. Hodně o tom uvažoval, o prolínání časů se nedozvíme, spíše o prolínání duší, otázkou je, jak se na tom dá založit společný čas? Na většině těchto míst čteme, že se duše setkávají skrze vztah k věčnosti, k apriorním strukturám. To je i v dalších Augustinových spisech: společný vztah k Pravdě, intersubjektivitu zakládá přes vztah k věčnosti. Jak do toho ale integrovat čas? Skrze diferenci času? Diference je ale rozptýlenost, ukazuje na nedokonalost individuální bytosti, která hledá záchranu u Boha, který je jeden. Jak by ale taková nedokonalost mohla založit intersubjektivitu, prolnutí společného časového pole? Důraz na nedokonalost a rozptýlenost bytosti v čase je u Augustina velký, bytost hledá záchranu ve věčnosti a to společné nachází skrze věčnost.

ROREITNEROVÁ: Souhlasí, že intersubjektivní vztahy jsou založeny ve věčnosti. Ale ne úplně souhlasí s tím, že čas je vždy známkou rozptýlenosti. Na druhou stranu jde o to, jak pochopíme vztah momentů, kdy se dvě bytosti vztahují k nečasovému založení, a to, co tomu předcházelo. Buď je to vždy rozptýlenost, nebo to může být i jakýsi souběh životů, zrcadlení v kontinuitě společného hledání, což je téma *Vyznání*. Existují tu přece rozdíly mezi chápáním společné časovosti, buď se vypravěč rozptyluje ve hledání víc a víc, nebo společně s přáteli hledá moudrost. Společný čas má kvalitativní odlišnosti. Některý zrcadlí nečasovou intersubjektivitu více, některý méně.

NĚMEC: Znamená to, že v některých případech společných prožitků je větší tendence k rozptýlenosti, která znamená jinou kvalitu času?

ROREITNEROVÁ: Znamená to minimálně jiný vztah k nečasově založené intersubjektivitě. Jeden typ prožitků tvoří kontinuitu směřující k něčemu, něco jiného je vyloženě disparátní čas rozptýlenosti.

NĚMEC: Dají se rozlišit různé kvality časového prožívání ještě na základě různého vztahu k věčnosti těch událostí? Probíhá to jinak v duchu, který se vztahuje k věčnosti jiným způsobem?

ROREITNEROVÁ: Není si jistá, zda to lze ukázat na příkladech uvedených v práci, jako je analýza písně, přeřikávání hymnu Deus creator omnium, spíše je to vidět na motivech delší časové kontinuity.

POKORNÝ: [Uvádí citát, ve kterém zazní: „krátký čas dobra má k věčnosti blíž ...“] To je zásadní. Musel by ale vidět argumenty, proč autorka metafyziku dobra nechává stranou. Citáty pod čarou, které uvádí, toto zdůrazňují: společenství lidí uprostřed stvořeného světa, ona ale chce extrahovat časové struktury.

KARFÍKOVÁ: V *De civitate Dei* má Augustin i příklad rozkladu mrtvoly – okamžik, který se podobá věčnosti absencí jakékoli sukcese.

POKORNÝ: Kvantita toho soužití není určující.

ROREITNEROVÁ: Asi ne. Příběh ale přece ukazuje určitou pozitivitu kontinuity směřování, které má nějaký cíl. Kroky, kde se staví jedno na druhém. Příkladem je duchovní vývoj Augustinův, jak ho podává ve *Vyznání*, zde je možné vidět dobro té kontinuity.

POKORNÝ: Zlo má také kontinuitu, zlovyk taky.

NĚMEC: Také zlá vůle má kontinuitu

ROREITNEROVÁ: Chtěla tím jen zdůraznit, že nechápe momenty věčnosti jen na výstupech např. v VII. knize, jako něco, co nastane v okamžiku zamyšlení, který je relativně krátký. Musela tomu vždy předcházet řada kroků, bez kterých by to nešlo.

VOJVODÍK: Je možné číst *Hledání* jako polemiku s Augustinem? *Hledání* je umělecké dílo vzpomínání, je uměleckým dílem zvědavosti, která se ale pro vypravěče stává dantovským peklem. Nestaví Proust jako protiklad *memoria* určitou *curiositas*, neřestnou pastvu pro oči? Marcel chce zvědět, co provádí Albertina atd. [rozvádí příklad z knihy]. Toto ale Augustin odsuzuje. Proust pořád operuje s touto zvědavostí a perverzí, i moment znesvěcení je velmi důležitým aspektem hledání. Proust navazuje na velké autory 18. a 19. století, kteří křesťanství vyzdvihli jako integrační magnet soudobé kultury, ale Proust si byl vědom, že posvátné bylo napoleonskými válkami a dalšími událostmi té doby zprofanováno. Otázka je, zda by ten moment neřestné zvědavosti bylo možné číst jako polemiku s Augustinem?

ROREITNEROVÁ: Určitě by si o tom oba autoři mohli popovídat...

[*Následuje smích a rychlá debata, kdy účastníci mluví zároveň.*]

VOJVODÍK: (...) teprve když Albertina spí, může se na ni dosyta vynadávat ...

ROREITNEROVÁ: Domnívá se, že fenomén zvědavosti je spíše na straně toho destruktivního času, ze kterého chce hrdina utéct. Předobrazem toho je Swan, jeho zaujetí Odettou má pervertované rysy. Je zde aspekt strašidelného rozptýlení v čase. V tomto smyslu to není polemika s Augustinem, nacházíme zde spíše podobnost: hrdina se z toho touží vymanit. Ale prostor románu nám tuto zvědavost velmi předvádí, zabírá to většinu textu, na úkor vyprávěče: až v závěru se ukazuje, že je to jen umění nicoty.

NĚMEC: To u Augustina také...

VOJVODÍK: [Jmenuje další díla, např. markýz de Sade, a příklady z Prousta] Vyskytují se tu excesy blasfemie na izolovaných místech, vytváří to napětí: koncepce hledání měla být povzbudivá, ale převrací se to. Neukončitelnost procesu vzpomínání jde ruku v ruce s procesem neukončitelnosti psaní. Když Proustovi doručili korektury, on nevrátil nic opraveného, každou stránku vyplnil novým textem.

ROREITNEROVÁ: Četla by podobné Proustovy pasáže smířlivěji. Hlavní estetická scéna se týká toho septetu, tam se spíše ukazuje, že všechny deformované vztahy vyústí nakonec v možnost performance toho díla. Proust nezůstává u záliby v perverzích, chce ukázat, že i zakalenost vztahů dokáže plodit něco zcela jiného charakteru, co je pro záchranu rozhodující. Nakonec vzniká situace určité konstelace, sejdou se postavy, které se vzájemně trýznily v románu, výsledkem setkání je vrcholný estetický moment.

ŠPINKA: Mám řadu otázek, ale ty asi nepřispějí k celkovému hodnocení. Zmíním aspoň jednu.

NĚMEC: Myslím, že to nebude ztracený čas.

ŠPINKA: Čtení proustovské části bylo velmi přínosné, poskytlo mu to vhled, který vyvstal i v debatě, přišlo mu to velmi přesvědčivé. Otázka souvisí s kritickou připomínkou doktora Pokorného k destruktivnímu času: Je vždy dobře zachycen vztah této části k první tváři času? Čas spěje k nebytí, je nějakým sjednocením bytí a nebytí, je to celý vějíř vztahů bytí a nebytí. Jak tyto různé podoby vztahu bytí a nebytí spolu souvisejí? Vztah první a druhé tváře času: je zřejmé že i spění k nebytí souvisí s pozorností – a zároveň distencí toho ducha, a že zaměření na jednu věc je velmi vášnivé, přináší jednak zapomenutí jiných věcí, ale i zkrácení, vyzvednutí určité stránky na úkor jiných. To je ale jedna stránka bytí a nebytí daná vztahem ducha a jeho intencemi vedenými afakcemi atd. Je zde i druhá stránka: pomíjivost je nějak založena v ontologické konstelaci věcí, bytosti jsou tělesné, stárnou, u Prousta je to důležité, přestávají být tím, čím byly, duch v nich začne vidět něco jiného, duch vidí, že sám sebe možná klamal. Nedaly by se tyto dvě stránky bytí a nebytí u obou autorů založit v ontologické konstelaci věcí jakožto pomíjejících? Ale duch u obou autorů pomíjející není. V čem si studentka myslí, že je konstelace vztahu bytí a nebytí jiná u obou autorů?

ROREITNEROVÁ: Toto téma jí připadá rozhodující, ale nelze ho sledovat např. na částečných analýzách hudby, je třeba k tomu vzít celý příběh. Musela by se déle zamyslet. U Prousta je větší důraz na to, že zánik bytosti je událost, která má pokračování na straně toho subjektu. Masivní důraz na to, že bytosti zůstávají živé v paměti toho, kdo se k nim vztahuje. V případě Augustina si ale není jistá, jestli to dokáže zobecnit. V samotné analýze času asi nenajdeme, jak je to s bytím a nebytím v rámci ontologické struktury věcí. Téma by jistě stálo za pozornost, zajímá ji také, ale teď neví přesně, co by šlo vytáhnout z Augustina. U Prousta je důležité to doznívání v paměti, není to sice ontologická kategorie, ale život v jeho pojetí přetrvává, dokud ho někdo živí.

KARFÍKOVÁ: To je u Augustina také, např. Nebridius, který zemřel jako mladý, žije proto, že si nás pamatuje Bůh. Augustin má stejnou strukturu, ale silnější kalibr, není odkázán jen na křehkou strukturu lidské paměti.

ŠPINKA: Toto pamatování je jediné místo, kde je Monika jmenována jménem. Pro Augustina je důležité, že on teď musí žít sám.

KARFÍKOVÁ: Augustin Moniku oslovuje i po její smrti.

POKORNÝ: [zkouší upřesnit citaci] Bůh je nás pamětliv...

[Vzpomínají, jak přesně je ona pasáž s Nebridíem.]

POKORNÝ: Bůh je nás pamětliv z věčnosti, poslal nám svého Syna. Nám se to promítá v čase – vzpomínám na zemřelé lidi.

KARFÍKOVÁ: [Upřesňuje, jak zní pasáž v Augustinovi týkající se Nebridia.] Snad na mě nezapomněl, protože ty si nás Bože pamatuješ. – Což u Prousta takto silně není. Zde je skutečná simultaneita bytostí.

ROREITNEROVÁ: V té plné kvalitě to asi opravdu u Prousta není. Proto také hrají tak důležitou roli umělecká díla, která mají paměti pomáhat.

POKORNÝ: Proust také používá ty křesťanské motivy, ale je otázka jak.

VOJVODÍK: To je u Prousta samotného velký boj. Na jedné straně je tato náboženská dimenze a vedle návaznost na tradici, problém vášní, které nás proměňují, k tomu přistupuje, že se nemůžeme zmocnit esence milované bytosti, v okamžiku, kdy se o to pokusíme, je ta bytost nucena lhát, podvádět, a nakonec paradoxně zemřít.

[Následuje několik vět, kdy účastníci mluví zčásti zároveň a uvádějí příklady pro zkoumání náboženské dimenze v Proustově díle.]

VOJVODÍK: [zmiňuje scénu, jak se vypravěč chce kochat gotickou architekturou a stíny dětí mu připadají jako andělé (?)]

ROREITNEROVÁ: [Doplňuje další scénu, s hlohy.]

KARFÍKOVÁ: [V návaznosti na scénu s gotickou architekturou připomíná biblický motiv: andělé kteří sestupují a vystupují.]

15:40 Předseda komise ukončuje debatu i samotnou obhajobu.

VOJVODÍK: Doktorandka ve velmi bohaté diskusi erudovaným způsobem odpověděla na všechny vznesené podněty a prokázala výbornou schopnost obhájit předkládanou doktorskou práci.

Komise zahájila neveřejné zasedání o klasifikaci obhajoby disertační práce.

Předseda komise seznámil studentku a přítomné s výsledkem obhajoby: komise hlasovala odevzdáním hlasovacích lístků (skrutátor: Václav Němec, Ph.D.): počet členů komise 5 – přítomno členů komise 5 – kladných hlasů 5, záporných hlasů 0. Obhajoba disertační práce byla klasifikována prospěla.

Zapisovatel: Františka Jirousová

Jméno a podpis předsedy komise:
prof. Josef Vojvodík, M. A.

Jméno a podpis dalšího člena komise: